

Posudek vedoucího práce na diplomovou práci K. Brázdové *Současný stav českého jazyka v obci Veselynivka na Ukrajině*

Zachycení češtiny rychle mizejících tradičních českých enkláv v zahraničí je jedním z akutních úkolů české dialektologie. Práce Kateřiny Brázdové si klade velmi záslužný cíl popsat češtinu v jihoukrajinské vesnici Veselynivka (dříve Sirotinka), Čechy osídlené roku 1912, asi 100 km severně od Oděsy. Na rozdíl od obcí na Volyni nebyla Veselynivka dosud blíže prozkoumána, z okolního majoritního prostředí se vymyká i náboženstvím: jde o vesnici původně evangelických emigrantů, jejíž osídlení souvisí s jazykovým dědictvím nekatolické náboženské emigrace v polovině 18. století (zelovský ingredient), posílené ovšem emigrací hospodářskou během druhé půle 19. a na začátku 20. století (volyňský ingredient veselynivské češtiny). Diplomantka uskutečnila na podzim roku 2018 poměrně pečlivě připravený a úspěšně realizovaný terénní výzkum, na jehož základě diplomovou práci zpracovala. Zejména v případě transkripčních otázek a interpretace nejasných míst v nahrávkách konzultovala se slavistou doc. Sergejem Skorvidem, specialistou na českojazyčné a polskojazyčné enklávy na území bývalého carského Ruska. To vše hodnotím jako podstatný klad a chvályhodný aspekt posuzované práce. Otázky ruské a ukrajinské fonetiky a šířeji interference přesahovaly mou bohemistickou kompetenci.

1. Koncepce práce

Práci považuju za dobře promyšlenou, s jasnou strukturou (inspirovanou ostatně předchozími pracemi zabývajícími se češtinou na Ukrajině) a vhodně užívanou terminologií. Základním zdrojem jazykových dat byl terénní výzkum soustředěný na autentické audionahrávky (cca osm hodin od čtyř mluvčích nejstarší generace, analyzovány byly čtyři hodiny s rovnoměrným zastoupením zhruba hodina od každého z mluvčích). Jako doplňující metoda sběru dat byl užít jazykový dotazník sestavený na základě *Českého jazykového atlasu* (22 položek lexikálních a 52 otázek na další roviny) a zaměřený na diferenční jevy uvnitř svč. skupiny. Jeho potenciál sice nebyl zcela naplněn vzhledem ke stáří a únavě respondentů i jiným přírodním podmínkám na jižní Ukrajině, například některé svč. lexémy z oblasti zemědělství se v tamějších podmínkách neužívaly, ale zčásti svůj úkol nepochybně splnil. V detailech byla zohledněna i netranskribovaná část nahrávek.

Diplomantka postupuje logicky po jednotlivých jazykových rovinách, přičemž sleduje jednak související se severovýchodočeskou oblastí (k tomuto východisku veselynivská mluva na první poslech jednoznačně patří), jednak vliv ukrajinštiny a ruštiny na dané rovině. V rámci jednotlivých jazykových rovin postupuje od rysů celočeských a rysů přesahujících ze svč. skupiny do středočeské k specifickým rysům svč. a komentuje také absenci rysů periferních úseků. Z vyšších jazykových rovin si vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce všímá přiměřeně jen některých vybraných jevů. Promyšlenou koncepci dokumentují přílohy, v nichž je mj. osnova polořízeného rozhovoru, doplňkový formulář, vzor informovaného souhlasu a ukázky transkripce. Autorka sebrala také podstatné množství nejazykových informací o Veselynivce, což jí v kombinaci s jazykovými závěry umožnilo přesvědčivě, byť jen přibližně lokalizovat dominantní jazykové východisko do východní části svč. nářeční oblasti, na Královéhradecko, Vysokomýtsko a Orlickoústecko. Jako překvapivý se v této souvislosti jeví malý záchyt svč. nominativu-akuzativu nebo koncovky *-oj*.

Hodnocení: A

2. Metodologie a zpracování dat

Metodologie je adekvátně zvolena. Průběh výzkumu, anonymizovaná data respondentů, eventuelní potíže při výzkumu a jejich zohlednění jsou v práci podrobně popsány (s. 34–38), autorka získala před nahráváním informované souhlasy, podrobně vysvětlila zásady zvolené

dialektologické transkripce, čerpající z korpusu *Dialekt* a *Českých nářečních textů*, ale pamatující například i na případy neiniciálního přízvuku. Míra anonymizace proprií se řídí zásadami korpusu *Dialekt* z Českého národního korpusu. Na zpracování dat je myslím potřeba vyzdvihnout systematické srovnání jednak se stavem zachyceným v *Českém jazykovém atlase*, jednak v publikaci manželů Jančákových o jazyce reemigrantů z Volyně, přihlíží se ovšem také k nové olomoucké publikaci o češtině na Volyni a vybrané starší dialektologické literatuře. Některé zachycené dialektismy (*hlboký*, infinitivy na *-uvat*, reflexy starých délek řadových číslovek jako *šistiho*, *sidmiho*, plurál úcty, genitiv záporový, formy jako *česenek* nebo lexém *šlatec*) vítaně obohacují naše dosavadní poznání jazyka zahraničních enkláv.

Hodnocení: A

3. Práce s odbornou literaturou

Autorka reflektuje všechny stěžejní práce pro komparaci v praktické části (mimo jiné taky diplomové práce o češtině na Krymu a v Čechohradě) a veškerou mně známou relevantní literaturu v teoretické části o původu, vzniku a vývoji Veselynivky v části teoretické. Srovnání s českou dialektologickou literaturou by bylo jistě možné v práci dále rozšiřovat, avšak vzhledem k smíšenému charakteru zahraničních enkláv (v případě Veselynivky vlastně vícečetná migrace, např. zelovský ingredient čerpá z češtiny střelínské v tehdejší Prusku a ta z východních částí svč. skupiny) není ani možné určit jedno nářeční východisko, ale spíše dominantní oblast či oblasti původu.

Hodnocení: B plus

4. Formální úroveň práce

Práce značně přesahuje minimální požadovaný rozsah, je výborně zformátován, pravopisné chyby jsou ojedinělé (např. *tvz.* místo *tzv.* na s. 51, *mask* místo *mask.* nebo *maskulin* na s. 87). Výjimečné jsou nedostatky v seznamu literatury (položka *Goněc – Bojko* zařazena chybně abecedně před *Dluhošová; Stěříková* místo *Štěříková*).

Hodnocení: A

5. Celkové hodnocení

Důležitá práce Kateřiny Brázdové vyplňuje mezeru v české dialektologii, podstatně přispívá k poznání zahraniční češtiny a data (nakolik mohu posoudit) spolehlivě a náležitě interpretuje. Ukrajnistická a rusistická interpretace dat by mohla kontaktologické kapitoly jistě dále zpřesnit. Celkově práci hodnotím jako **výbornou**.

6. Otázky k obhajobě

a) Jsou v mluvených projevech přítomny polonismy, příp. germanismy, které by bylo možno očekávat na základě předpokládané zelovské složky veselynivské češtiny?

b) Jak si autorka vysvětluje jen nevýraznou přítomnost některých typických svč. rysů, jako je např. DLsg. *-ovi* > *-oj*, nebo absenci jevů kdysi rozšířenějších, jako byla ztráta jotace po retnicích (na Střelínsku typické *rozumel*, *pet*)?